

AANTEKENINGEN OP
DR. MR. H. J. E. TENDELOO'S
FEITEN EN CIJFERS UIT DE
SADJARAH MELAJOE, ENZ
1898

MN
899.23
DEW

A. F. v. d. Wall

Aanbevelingen op
Geiten en Cyper met
de Sedjarah Melayoe
van Friedelou

Overgedrukt uit het Tijdschrift voor het Binn. Best. No. van 189 .
Uitgave van G. KOLEF & Co. te Batavia, Weltevreden en 's Gravenhage.

0226-22560

AANTEEKENINGEN OP DR. MR. H. J. E. TENDELOO'S
 FEITEN EN CIJFERS UIT DE SADJARAH
 MELAJOE, ENZ.

Dr. Mr. Tendeloo heeft op maleisch taalkundig gebied opnieuw geliefhebberd en daarmee zijn tijd nutteloos zoek gemaakt. In een ruim 80 pagina's groot artikel, getiteld „Feiten en cijfers uit de Sadjarah Melajiu in verband met enkele betwiste hoofdpunten der Maleische grammatica (Tijdschrift voor Indische Taal- Land- en Volkenkunde, Deel XI, afl. 1 en 2) n. l. heeft hij, evenals in zijne Dissertatie, de onmogelijkste voorstellingen van het Maleisch verkondigd. Daarbij alweder niet zonder te veel zelfvertrouwen. „Het was te voorzien,” zoo begint hij, dat de beschouwingen, welke ik in mijne Dissertatie „Maleische verba en nomina verbalia” ontwikkelde, niet minder dan de uitkomsten, waartoe mijne onderzoekingen mij geleid hebben, velen min of meer onaangenaam zouden zijn. Mijn werkje is oorzaak geweest dat, om eene in den laatsten tijd bijna klassiek (?) geworden uitdrukking te bezigen, een luid gekwaak is vernomen uit den (de) eendenkom, waarin sommige beoefenaren van het Maleisch tot dusverre naar hartelust hebben rondgeplast.”

Het zou mij eene kleine moeite kosten, daarop behoorlijk te antwoorden. Ik heb er echter geen lust toe. Ook is zulks onnoodig, omdat de „Feiten” zelve dat zullen doen. Daarom, ter zake.

Op pag. 63 van zijne verhandeling noemt de heer T. de Sadjarah Melajoe, zooals die in 1884 door Brill is gedrukt, een van de schoonste werken der Maleische letterkunde. Die lof getuigt al dadelijk tegen T.'s bevoegdheid tot oordeelen over alles wat Maleisch is. Ik wil dat bewijzen door eenige

69877
 Buku Nadi

MN
 899.23
 DEW

24 JUN 1977
 Perpustakaan Negara
 Malaysia

plaatsen uit dat door Abdoellah verknoeide werk aan te halen :

Pag. 19, 6 setelah *ija menengarken* radja Iskandar datang ; moet zijn *menengar*, hooren, vernemen, want met *ken* beteekent dit woord *aanhooren, luisteren*; zie aanteekening van Dr. van der Tuuk in het woordenboek van H. v. Dewall, onder *dengar*.

Pag. 21, 16 *berpermata*, moet zijn *bepermata*; eene grove fout; zij is geen drukfout, want wij vinden op pag. 162, 19, *terperbela*, in stede van *teperbela*; pag. 267, 9 *tergerbang*, 281, 6 *berkerdja*; zie ook Hikajat Abdoellah, pagina 68, 10, steendruk uitgaaf: *berterbangan*.

Pag. 41, 5 diatas poelau itoe *ditaminja* pelbagai kajoe-kajoewan, moet zijn *ditanamkennja*.

Pag. 82, 6 menjoeroh panggil, moet zijn menjoeroh *memanggil*; wanneer het woord, dat bevelen te kennen geeft in het actief is, moet wat bevelen wordt altijd ook in dien vorm worden uitgedrukt; dergelijke fouten vinden wij ook op pag. 324, 16 menjoeroh ikoet, pag. 329, 5 menjoeroh djempoet, enz.; de goede vorm komt o.a. voor op pag. 338, 10 menjoeroh *memanggil*.

Pag. 89, 6 perkakasan, eene vinding van Abdoellah; men vindt dat woord ook zoo in zijn Hikajat, pag. 90, 4; op pag. 92, 3 en 117, 2, Sad. Mel.: perkakas, de zuivere vorm.

Pag. 91, 8 en 200, 15; pindah moet zijn berpindah, geen groote fout, maar mag toch in een goed werk niet voorkomen, — vergl. pag. 109, 13 en aanteekening Dr. v. d. Tuuk in het wdb. H. v. Dewall onder pindah.

Pag. 96, 2, *ija perboewat* seboewah kapal dan membeli dagangan, — die passieve vorm komt hier niet te pas, en dan nog *ija perboewat* in stede van *diperboewatnja*, en *ija perboewat* en *membeli* in een adem gebezigd! — regel 14, tijada apa sahaja kehendak, in de spreektaal gangbaar, doch niet in een werk, dat men voor klassiek wil laten doorgaan, — moet zijn *kehendaki*; kehendak is een vorm, waarin hendak meer zelfstandig wordt gebezigd, vergel. een regel hooger *apa kehendakmoes*.

Pag. 110, 3 andjing perboeroewan itoepon diterdjangken oleh pelandoek; dat *ken* in stede van *i* is eene absurditeit; vol-

gens den eersten vorm laat de pelandoek den hond doen wat zij zelf te doen heeft; dergelijke door onkunde gestichte verwarringen van vormen zijn niet zeldzaam in de S. M., zie pag. 318, 2, *apa jang dikehendakinja kita anoegerahai akan dija, i moet ken zijn met kepadanja*; twee regels verder vinden wij dezelfde fout, *djikalau ija hendakken sekerat keradjaän kita sekali pon kita anoegerahai akan dija, moet zijn anoegerahaken kepadanja*; *apa enz. en sekerat keradjaän enz. dir. obj.* omdat de nadruk daarop valt, vergl. pag. 345 waar die vorm (i) goed en ook verkeerd wordt gebezigd, terwijl op pag. 277,8 die fout in een anderen vorm zich vertoont: *ajapan dianoegeraha akan, moet zijn dianoegerahaken kepada, enz.*

Pag. 143, 7. *ijalah dipanggil orang Datok Bongkok, zie ook pag. 290, 13; panggil, dat hier noemen beteekent, moet seboet (diseboet) zijn, vergel. pag 351, 10; Dr. v. d. Tuuk zegt van panggil met die beteekenis: „deze laatste beteekenis is uit de brabbeltaal die op Rijow fortuin schijnt gemaakt te hebben,” wdb. H. v. D. onder dat woord.*

Ziedaar eenige taalkundige ketterijen, — waarvan het aantal met gemak belangrijk vermeerderd zou kunnen worden—in een werk, door een Doctor in de Taal- en Letterkunde van den O. I. Archipel als een van de schoonste genoemd en daarom tot grondslag voor zijne beschouwingen genomen. Getuigt dat nu niet reeds voldoende van zijne onbekendheid met het Maleisch? Die onbekendheid heb ik trouwens reeds aangetoond in mijn artikelen, opgenomen in het Tijdschr. voor B. B., deel 12, aflev. 3 en deel 13, afl. 2. In zijn „Feiten en Cijfers” heeft de heer T. het eerste artikel wel doch het tweede niet aangehaald; bij vergissing?

Naar aanleiding o. a. van de in die artikelen gemaakte opmerkingen zegt hij nu [pag. 62]:

„Indien de waarde mijner beschouwingen in de algemeene schatting moest beoordeeld worden naar hetgeen in Indië daaromtrent is verkondigd, het zou de vraag zijn of ik ooit nog lust kon voelen om hierop terug te komen.”

Alsof er sprake kon zijn van eene algemeene schatting bij

de behandeling van maleisch taalkundige kwesties! Ware dat maar het geval, menigeen zou zich dan zeker niet gewaagd hebben, zoo onbeslagen, als de heer T., ten ijs te komen; dat zou ongetwijfeld bevorderlijk zijn aan de taalstudie.

„Gelukkig, zoo vervolgt hij, is niets minder waar, en ontving ik van tot oordeelen bevoegde vrienden” — even zoo bevoegd als Dr. Mr. T. — „zooveel blijken van waardeering, soms zelfs van instemming” — niet ook van bewondering? — „dat ik den moed heb om thans te trachten te gemoet te komen aan eene der belangrijkste aanmerkingen die op mijn geschrift zijn gemaakt, ook door mij zelven.”

Wie met den heer T. meegaat is, naar het schijnt, tot oordeelen bevoegd, doch wie hem tegenspreekt, hoezeer met onwederlegbare bewijzen uit maleische geschriften, niet. — De heer T. gelieve die bewijzen alsnog te logenstraffen; want in zijn antwoord, opgenomen in dit Tijdschrift, afl. 6 van deel 12, vindt men bijna niets van dien aard, van eene logenstraffing n. l., en met het weinige heeft hij zichzelf veroordeeld, zie dat Tijdschr. deel 13, afl. 2.

Aan het slot zijner beschouwingen zegt de heer T.

„Veel is er nog wat in deze voorstelling nader bewijs heeft, en op tal van vragen, waartoe zij aanleiding geeft zou ik het antwoord nog schuldig moeten blijven, doch dat zij meer is dan eene los daarheen geworpen hypothese, geloof ik reeds voldoende te hebben aangetoond.”

Van nader bewijs kan geen sprake zijn waar nog geen enkel is geleverd. De heer T. moge te goeder trouw vermeenen, het geleverd te hebben, in het oog van hen echter, die een weinig kennis van het Maleisch hebben, is het geleverde niet dat, waarvoor hij het houdt. Wat de hypothese betreft, zij is zelfs veel minder dan eene los daarheen geworpene.

Beginnen wij nu met te bewijzen. Het zou mij echter te voeren, indien ik alle bestanddeelen van dien chaos, genoemd Feiten en Cijfers, de revue wilde laten passeeren. Daarom slechts vluchtig geinspecteerd.

Op pag. 69 zegt de heer T., dat een zeer groot deel der maleische „copia verborum” (woordenschat) zoowel subjects- als predicatswoorden bevat; hij heeft echter, voegt hij er bij, niet het oog op woorden als *orang*, *anak*, *koeda*, e. d., omdat zij uitsluitend subjects-woorden, maar, tusschen haakjes, daarom toch ook wel predicat kunnen zijn. Tot voorbeeld neemt hij *pinang*, eene vrucht, welk woord echter, altijd volgens hem, als predicat, beteekent „voor een ander aanzoek doen om de hand van een meisje”. Dit moet echter, wil men zich grammaticaal zuiver uitdrukken, „*meminangkan* zijn. Hij neemt den zin en de bedoeling, gelegen in het aanbieden van (behandelen met, door *mě* uitgedrukt), *pinang* als grondbeteekenis van dat woord. Dat is de groote fout. Hij moet daartoe gebracht zijn door de omstandigheid, dat *pinang* zonder eenig, om het zoo te noemen, verbaal element in den passieven vorm wordt aange- troffen, b. v. „*disoeroh pinang*”, in pl. v. „*disoeroh pinangi*”. Deze vorm is, evenals bij nog andere woorden, zooals *getah*, in onbruik geraakt, maar dat geeft aan *pinang*, evenmin als aan de door hem genoemde woorden *orang*, *anak*, *koeda*, eene predicatieve beteekenis. Hij noemt ook *koentji*, sleutel (eigenlijk *slot*, want *sleutel* is *anak koentji*) een predicatswoord, omdat hij niet weet, of er wellicht niet aan gedacht heeft, dat het regel is, dat alle woorden, op *i* eindigend, nooit het achtervoegsel *i* aan- nemen, dus „*disoeroh koentji*”, nooit „*disoeroh koentji*”. Het is derhalve onjuist die woorden, buiten eenig logisch verband, pre- dicatswoorden te noemen. Wat de door den heer T. ook genoem- de woorden *toetoe*, *panah*, betreft, zij zijn precies als *pinang*, met dit onderscheid echter, dat het loslaten van *i* daarbij nog niet als regel geldt. Ook *datang*, dat van een geheel anderen aard is dan en daarom niet in een adem met *pinang* en de rest mag worden genoemd, heeft hij tweeledig in beteekenis genomen: *komst* en *komen*. Het is echter het een noch het ander, althans niet te bepalen. Bij die onzekerheid is 't het best, zulke woorden „toestandswoorden” te noemen. En inderdaad, zij ge- ven ook toestand te kennen. Maar de heer T. noemt ze verbale grondwoorden, althans heeft ze als zoodanig gebezigd gevonden.

Om dat duidelijk en netjes te doen uitkomen, is hij in becijferingen getreden. Hij zegt op pag. 87/88:

„Van de 3925 maal” (welk een gezoek welk een getel!) „dat men in dit werk (de Sadjarah Melajoe) een verbaal grondwoord gebezigd ziet, wordt niet minder dan 3065 maal een grondwoord gebruikt dat geene afleiding met *me* toestaat. Ik acht het onnoodig die alle op te geven, maar de voor naamste wil ik toch wel even noemen. Deze zijn: datang [371], ada [355], hendak (eene enkele maal hendakken) [265], pergi [187], kombali [174], naik [149], doedoek [147], dapat [95], sampai [91], masok [127], toeroen [83], tahoe [75], keloewar [64], kena [46], maoe [51], lari [43], boleh [24], mangkat [21], kahwin [14], kaboel [10], alah [10], takoet [14], mati [81], makan [71], dijam [44], tinggal [35], hilang [28], laloe [27], poelang [22], tampil [18], djatoh [21], oendoer [16], kaseh [15], terbit [15], mandi [13], santap [13], perang [10] en sembahjang [10] (*) samen 2855 gevallen daarstellende van een verbaal grondwoord dat men niet, door de aanhechting van het prefix *mè* tot een z.g. *eigenlijk verbum* zou kunnen maken. Hierbij komen nog 68 ander, wier frekwentie minder dan 10 bedraagt, met een totaal van 210, zoodat in 3065 van de 3925 gevallen, waarin een verbaal grondwoord is gebezigd, de keuze tusschen dit en eene afleiding met *mè* volstrekt uitgesloten is, d. w. z. in 78 pCt. der gevallen.”

Het Maleisch is in sommige gevallen meer logisch dan het Hollandsch. Zoo wordt in laatstgenoemde taal *slapen* werkwoord genoemd, hoezeer er volstrekt geene kwestie kan zijn van eenige werking. Het Maleisch daarentegen beschouwt *slapen* als toestand. De benaming van dien toestand is *tidor* (in sommige dialecten *tidoer*). Dit woord mag daarom niet als „verbaal grondwoord”, dat het begrip van eenige werking in zich sluit, worden aangemerkt, hoezeer wij het, bij gebrek aan iets beters, met

(*) Al de door den heer T. met arab. karakter gebezigde woorden transcribeer ik, gemakshalve voor den zetter, met lat. karakter, daarbij mijne spelling volgende.

slapen moeten vertalen. Van dien aard zijn al de door den heer T. bedoelde woorden, m. a. w. zij zijn alle *toestandswoorden*. Zij dienen tot bepaling, om mij zoo uit te drukken, van het subject: *sahaja tidor*, zoowel als van het object: *sahaja membangoenken orang tidor*. Moet het object in dien toestand (*tidor*) gebracht worden, dan eerst wordt aan een begrip van werking gedacht, uitgedrukt door *mě*, met het achtervoegsel *ken* dat „ten behoeve” beteekent: perampoewan itoe *menidoerken anaknja*. *Tidor* blijft daarbij zijn oorspronkelijke beteekenis behouden. De verandering van de *t* in *n* geschiedt volgens den vasten regel, voor eene gemakkelijke uitspraak. Daarom moeten dergelijke woorden, wanneer zij dienen tot aanduiding van een object, dat het *wordt*, of *is gebracht*, of *zal worden gebracht* in den daarmede uitgedrukten toestand, steeds met *kěn* worden gebezigd. Het is verkeerdt dat, zooals sommigen verklaren, *kěn*, bij woorden, welke wij in onze taal trans. werkwoorden noemen, zooals *tanam* b. v., dient om de betrekking tot het direct object *krachtiger* uit te drukken; want ook bij zulke woorden geeft *kěn* niets anders te kennen dan *ten behoeve*, *doen zijn*, b. v.: *mengapakah maka anak pohon*, jang telah beberapa hari digali itoe, belom ditanamken poela; *menjewa*, huren, *menjewaken*, *doen verhuurd zijn*, d. i. verhuuren, maar ook *ten behoeve* van iemand inhuren of verhuuren; de plaatsing der objecten en het logisch verband beslissen, welke van de twee laatste beteekenissen wordt bedoeld; *men-dengarken*, *doen gehoord zijn*, d. i. aanhooren, luisteren; *men-jembahken*, *doen aangeboden zijn*, aanbieden; enz. Van scheidbaar of onscheidbaar *kěn* en van eene verkorting van *akan* tot *ken* bij de zoogenaamde transitieve werkwoorden kan daarom geen sprake zijn. Elk geval, waarin *kěn* gebezigd wordt, logisch te verklaren, zou echter ondoenlijk zijn, aangezien wij met eene taal te maken hebben, die nog niet geordend is, zoodat het gebruik vrij spel heeft; men vindt zelfs *mengeta-hoewiken*. Aan die haspelarij paal en perk te stellen, dat zou onmogelijk zijn, want men zou stuiten op ongeloof van de zijde der taalbeoefenaren, voortvloeiend uit gebrek aan taalken-

nis, zóó groot, dat elk abracadabra, in den mond van den dommen (taalkundig natuurlijk) Maleier, of uit zijne pen gevloed, als „munt van hoog gehalte” wordt beschouwd en aangevoerd als bewijs tegen het werkelijk goede. Zelfs de zeer ontwikkelde Abdoellah heeft in zijne, overigens lofwaardige pogingen, zijne taal te verbeteren, de grootste fouten gemaakt. Dat blijkt o. a. uit zijn Sadjarah Melajoe. En dat de heer Tendeloo het slachtoffer is van A.'s onkunde, bewijst tal zijner aanhalingen uit dat werk, b. v. op pag. 91 (van T.'s verhandeling) „ija perboewat seboewah kapal (96,2)”; zuiver Maleisch is „diperboewatnja, enz.; moet het actief zijn dan: ija memperboewat, enz.”

Gaan wij un die verhandeling verder na.

Pag. 75. „Ook grondwoorden welke de afleiding met het prefix *mě* toelaten, treden in deze drie hoedanigheden” (hoofdwoord van het predicaat, infinitief en deelwoord)” op. Zoo leest men b. v. „kata toewanhamba Pateh Adma dengar djoega (300,17)” waarin „dengar” als verbaalvorm fungeert; daarentegen kan in „*ada sahaja dengar ada ajah sahaja meninggali sahaja emas* (207,2), dit zelfde „dengar” niet beantwoorden aan een verbum finitum bij ons en onze verwanten, omdat het geen hoofdwoord is in het predicaat, maar nadert het in functie het participium in „I have been hearing” of iets dergelijks”.

Die door mij gecursiveerde woorden zouden dus moeten worden vertaald met: *Ik ben hoorende geweest*, enz. Onjuist. Het woordje *ada* heeft den heer T. in de war gebracht. Het staat niet in verband met en oefent derhalve geen den minsten invloed uit op den vorm van *dengar*, maar dient alleen tot aanduiding van het *zijn*, bestaan van *sahaja dengar* evenals het tweede *ada* hetzelfde te kennen geeft met betrekking tot *ajah sahaja meninggali sahaja emas*: *het was* (inderdaad) ik hoorde, werkelijk mijn vader had mij goud nagelaten. Men neme vooral in aanmerking, dat ik hier tracht het maleisch begrip te doen uitkomen, wat echter nog niet in alle opzichten is bereikt; want het passieve in die maleische uitdrukking is